

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 7

Issue 4

Gödöllő
2011

ÁLLATI EREDETŰ MELLÉKTERMÉKEK ÁRTALMATLANÍTÁSI KÖLTSÉGEI AZ EU-BAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Nyárs Levente

Agrárgazdasági Kutató Intézet

1093 Budapest Zsil utca 3-5

nyars.levente@aki.gov.hu

Összefoglalás

Az állati eredetű termékek termelésére, kereskedelmére és fogyasztására komoly hatással vannak az állategészségügyi járványok. A betegségek kitörésének földrajzi helye és lefolyásának időtartama sem közömbös, mert a világ állati termék kereskedelmének zömét kevesebb, mint tíz ország bonyolítja. A járványok kihatnak a termelési lánc teljes egészére, így az inputellátókra (takarmányipar, gépipar, gyógyszeripar) és az élelmiszeriparra is, aminek súlyos pénzügyi és gazdasági következményei lehetnek. A határokat átívelő betegségek és importkorlátozások hatást gyakorolnak a piaci folyamatokra. A nem emberi fogyasztásra szánt állati melléktermékek köz- és állat-egészségügyi kockázatot jelenthetnek. A ragadós száj- és körömfájás járvány kitörése, a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak, mint például a szarvasmarhák szivacsos agyvelőbántalmának (BSE) terjedése, vagy a takarmányokban előforduló dioxin miatt előforduló válsághelyzetek megmutatták, hogy milyen következményekkel jár a köz- és az állategészségügyre, valamint az élelmiszer- és takarmánylánc biztonságára és a fogyasztói bizalomra nézve, ha bizonyos állati melléktermékeket szakszerűtlenül kezelnek és használnak fel. Az elhullott állatok ártalmatlanítási költségeihez történő költségvetési támogatás aránya országonként számottevő eltérést mutat. Az állattartók hullaártalmatlanítási költségeihez nagymértékű állami támogatás jár Lengyelországban és Magyarországon (amennyiben van támogatási keret). A régi EU tagállamokban egyre nagyobb szerepet kap az állattartó felelőssége az elhullott állatok ártalmatlanítási költségeihez való hozzájárulásban, és egyre kisebb a szerepe az államnak. Az állam inkább az ellenőrzésben és a jogalkotásban vesz részt. Ezzel szemben Magyarországon és Lengyelországban még mindig viszonylag nagy az állami támogatások szerepe. Amennyiben az állattartó költségeit hasonlítjuk össze, akkor Lengyelországban jóval alacsonyabbak a szolgáltatásért fizetendő díjtételek, mint Magyarországon.

Kulcsszavak: állati eredetű melléktermékek, elhullott állatok, ártalmatlanítás, támogatás, költség.

Cost of disposal for animal by-products in the European Union and in Hungary

Abstract

Animal diseases have a significant impact on the production, trade and consumption of products of animal origin. The geographical location of the outbreak and the duration of the diseases are not indifferent, because only ten countries in the world handle 75% of the trade in products of animal origin. The diseases have impacts on the whole supply chain – i.e. input suppliers (feed industry, pharmaceutical industry, machinery industry) and on the food industry – which have serious financial and economic consequences. Animal diseases cross frontiers and consequently many countries impose import restrictions which have a negative impact on the market. Animal by-products not intended for human consumption are a potential source of risks to public and animal health. Past crises related to outbreaks of foot-and-mouth disease, the spread of transmissible spongiform encephalopathies such as bovine spongiform encephalopathy (BSE) and the occurrence of dioxins in feeding-stuffs have shown the consequences of the improper use of certain animal by-products for public and animal health, the safety of the food and feed chain and consumer confidence. The amount of the state aid for the disposal and processing of dead animals differs from country to country. In Poland and in Hungary, farmers receive state aid for the disposal and processing of dead animals unlike in the old Member States (MS) of the EU. In the old EU MS, the farmers are more involved and are much more responsible for the costs of disposal and processing of dead animals than are the farmers in the new EU MS, where the state has an important role in the contribution to costs. In the old EU MS, the state rather has a role in the legislation and in the control for the disposal and processing of animal by-products. In contrast, the state aids have a high level importance in Poland and in Hungary. If we compare the official fees for the disposal and processing of dead animals, the costs are much lower for farmers in Poland than in Hungary.

Keywords: animal by-products, dead animals on farm, disposal, state aid, cost.

Bevezetés

A nem emberi fogyasztásra szánt állati melléktermékek köz- és állat-egészségügyi kockázatot jelenthetnek. A ragadós száj- és körömfájás járvány kitörése, a fertőző szivacsos agyvelőbántalmak, mint például a szarvasmarhák szivacsos agyvelőbántalmának (BSE) terjedése, vagy a takarmányokban előforduló dioxin miatt előforduló válsághelyzetek megmutatták, milyen következményekkel jár, ha bizonyos állati melléktermékeket szakszerűtlenül kezelnek és használnak fel. Kereskedelmi szempontból

a határokat átívelő betegségek és az ennek következtében bevezetett importkorlátozó intézkedések **azonnali hatást gyakorolnak a piaci folyamatokra.** A járványkitörések negatív környezeti következményekkel is járhatnak mind az ártalmatlanítással kapcsolatban felmerülő problémák miatt, mind pedig a biodiverzitás tekintetében.

A BSE terjedése és az EU válasza

Az EU tagállamaiban az 1990-es évek élelmiszerbotrányai, és különösképpen a BSE-krízis kapcsán elsősorban az állati eredetű melléktermékek nem megfelelő kezelését tették felelőssé a járványos megbetegedések kialakulásáért. A BSE először az Egyesült Királyságban ütötte fel a fejét szarvasmarhákban.

1. Költségsökkentés céljából 1981-ben az Egyesült Királyságban megváltoztatták a hús- és csontliszt-előállítási technológiát. Alacsonyabb hőmérsékletű kezeléseket alkalmaztak, valamint elhagyták a nyersanyagok kémiai oldószeres zsírkivonását egy másik kérődző állat, a juhok tetemeinek feldolgozása során. A juhoknál a sűrűlőr már régóta ismeretes volt, de addig szarvasmarhára azért nem terjedt át, mert korábban az elhullott juhokból és vágóhídi melléktermékekből készített húsliszttel nem etették a szarvasmarhákat.
2. Ugyancsak gazdaságossági okokból az 1980-as évektől az Egyesült Királyságban a borjak szemestakarmányát állati melléktermékekből készített húsliszttel dúsították, amely szintén felelős volt azért, hogy a juhoknál előforduló betegség okozóját átvitték a szarvasmarhára.
3. Fokozta a járvány terjedésének a sebességét, hogy a BSE megbetegedésben elhullott szarvasmarhák tetemeit is hús- és csontlisztté dolgozták fel, amit szintén szarvasmarhákkal etettek meg.

A Közösség a 2001-ben megtiltotta állati eredetű fehérjék felhasználását a kérődző haszonállatok etetésében. (Kivételek: halliszt, tej, tejtermékek, tojás, tojástermékek, nem kérődző eredetű zselatin, nem kérődző eredetű hidrolizált fehérje.) A BSE-t napjainkra sikerült felszámolni. Az Európai Bizottság lengyel kezdeményezésre 2011-ben felülvizsgálatot indított az **állati eredetű melléktermékek etethetőségéről.** Az EP Környezetvédelmi, Közegészségügyi és Élelmiszer-biztonsági Bizottsága szigorú ellenőrzési rendszer mellett támogatja ezek felhasználását a sertés- és baromfi-takarmányzásban.

Állati eredetű melléktermékek kezelése

Az állati eredetű melléktermékekről szóló új tanácsi rendelet (1069/2009/EK) idén március 4-től hatályos az EU tagállamaiban. Lényege, hogy meghatározott termékek esetében az előállítási láncban a

végpont előírásait kell alkalmazni, majd a végpontot követően nem vonatkoznak rá az új rendelet előírásai. **Végpontként lehet kezelni az állateledel-előállítást, a szerves trágyák és talajjavító szerek előállítását.** A végpont megállapításával várhatóan csökken az említett iparágakban a termelési költség. A rendelet újraszabályozza a feldolgozó létesítmények engedélyeztetését és regisztrációját, így az adminisztratív terhek is csökkennek az állati eredetű termékek feldolgozása során.

Az állati eredetű melléktermékek ártalmatlanítását felügyelő állami szervezetek szervezeti sémája országoként jelentős eltérést mutat. A rendszer egyértelműen decentralizált Németországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban, míg erős centralizáltságot mutat Dániában, Hollandiában, Franciaországban, Lengyelországban és Magyarországon.

Támogatási rendszerek

Az elhullott állatok ártalmatlanítási költségeihez történő költségvetési támogatás aránya országoként eltér. **Németországban** – a tartományok többségében – mind az állattartó, mind a tartomány hozzájárul a költségekhez. Itt az állattartóknak állatlétszámuk alapján kell fizetniük a tartományi állatjárvány-kasszába (TSK). Emellett a tartomány is hozzájárul a költségekhez. Ennek következtében a gazdáknak egy viszonylag **alacsony ártalmatlanítási díjat** kell fizetniük.

Dániában és Hollandiában az állattartóknak kell fizetniük az ártalmatlanítási költségek teljes egészét. Mindkét ország különleges helyzetben van, mivel csupán **egy szolgáltató** végez állati eredetű melléktermék-ártalmatlanítást. Ehhez párosul – az összehasonlításra került országok közül – a legalacsonyabb díjtétel. Hollandiában az ártalmatlanítás különlegesnek számít, mivel a Vion csoport (az EU legnagyobb húsfeldolgozója) kezében van a szolgáltatást végző Rendac, valamint három másik állati eredetű melléktermékek feldolgozását végző cég: a Sonac, a Rousselot és az Ecoson. A Hollandiában alkalmazott alacsony díjtételek (*1. táblázat*) egyértelmű oka, hogy a vezető szerepet betöltő Vion csoport az állati eredetű melléktermékek feldolgozását követően értékesíti ezeket a termékeket, így a húsiipari termelésen kívül ezen is profitot realizál. Ezáltal képes alacsonyan tartani az elhullott állatok ártalmatlanítási költségeit.

Az Egyesült Királyságban és **Franciaországban** is az állattartóknak kell teljes egészében fizetniük az ártalmatlanítási költségeket, ám a franciák ezt ügyesen oldották meg: szakmaközi szervezeteik **megállapodtak a húsfeldolgozókkal** és az élelmiszer-kereskedelemmel, hogy járuljanak hozzá az ártalmatlanítási költségekhez. Mivel a francia állattartók szakmaközi szervezeteken keresztül fizetik hozzájárulásukat, így nem zárható ki, hogy e szervezeteken keresztül akár bujtatott formában támogatásban is részesülnek. A franciaországi rendszer egyfajta kockázatmegosztási elven nyugszik, valamint azon az elven, hogy a feldolgozók jóval nagyobb profitot érnek el egyrészt a hústermékek humáncélú feldolgozásával, másrészt nem humáncélú értékesítésével.

1. táblázat Állati eredetű melléktermékek ártalmatlanításának díjtételei Hollandiában (2009-2010)

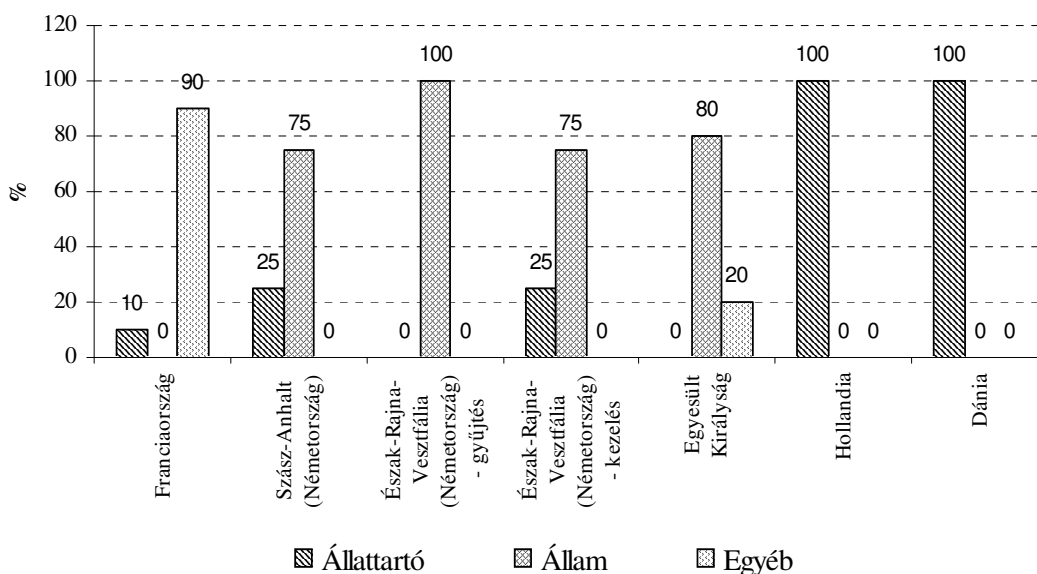
Megnevezés	2009	2010*
Begyűjtési és szállítási költség	10,11 €/fuvar	20,13 €/fuvar
Feldolgozási és ártalmatlanítási költség	€/állat	
vágósértés	0,94	2,07
koca	3,53	7,77
szarvasmarha > 1 év	11,76	25,89
szarvasmarha < 1 év	1,65	3,62
juh	0,94	2,07
kecske	0,49	1,09
Feldolgozási és ártalmatlanítási költség	€/konténer (max 200 liter)	
malac	2,94	6,47
bárány	2,94	6,47
baromfi	2,94	6,47

Forrás: Rendac (2010)

*Az állami támogatás megszűnt.

Spanyolországban évtizedekre visszanyúló hagyománya van a **mezőgazdasági biztosításnak**. Amennyiben az állattartó az állatállományára biztosítást köt (elhullási biztosítás), úgy az autonóm közösségi és központi költségvetési formában is támogatásban részesül. A biztosítási díjat az elhullás arányában határozzák meg, vagyis minél alacsonyabb az elhullás mértéke, annál kisebb összeget kell fizetnie az állattartónak. A központi költségvetés közvetett módon, biztosítási díj-támogatással járul hozzá az ártalmatlanítási költségekhez.

A régi EU tagállamokban egyre nagyobb szerepet kap az állattartó felelőssége az elhullott állatok ártalmatlanítási költségeihez való hozzájárulásban, és egyre kisebb a szerepe az államnak (*1. ábra*). Az állam inkább az ellenőrzésben és a jogalkotásban vesz részt. Ezzel szemben Magyarországon és Lengyelországban még mindig viszonylag nagy az állami támogatások szerepe (amennyiben van támogatási keret). Ha az állattartók költségeit hasonlítjuk össze, akkor **Lengyelországban jóval alacsonyabbak a szolgáltatásért fizetendő díjtételek**, mint Magyarországon.

1. ábra: Az egyes szereplők hozzájárulása az állati tetemek begyűjtéséhez és megsemmisítéséhez (2010)

Forrás: *Daka, Rendac, Sandach, Sifco, Nfss*

Megjegyzés: Egyesült Királyság (2008)

Magyarországi helyzetkép

Magyarországon az elhullott állatok ártalmatlanítását döntő részt az ATEV végzi (ezen a területen jelen van a még a SZATEV Zrt., amelynek 18,5%-ban az ATEV is tulajdonosa, valamint a Bátortrade Kft.). Az 1. kategóriába sorolt hulladékok gyűjtése, feldolgozása, ártalmatlanítása tekintetében szinte **monopolhelyzet** alakult ki Magyarországon, mivel hazánkban az ATEV-en kívül nem igen rendelkezik más vállalat a szükséges technológiával és/vagy engedéllyel. A 2. kategóriába sorolt melléktermékek esetében az ATEV piacvezető szerepet tölt be. Az ATEV díjtételeit nehéz összehasonlítani a vizsgálatba bevont EU-tagországok díjtételeivel, mivel az árképzés eltérő. Amennyiben csak a díjak mértékét vesszük figyelembe, elmondható, hogy a hullaártalmatlanítás **díjai jóval nagyobbak Magyarországon**, mint a többi EU-tagállamban (2. táblázat, 3. táblázat).

A termelőiköltség-összehasonlításokban a költségek tartalmazzák a támogatásokat is, így ezek az adatok torzítanak. Ezzel együtt elmondható, hogy a magyar állattartók ártalmatlanítási költségei szinte azonosak a kis- és közepes állatsűrűséggel rendelkező régiók területein tapasztalható költségekkel. Ugyanakkor a nagy állatsűrűséggel rendelkező régiókban fizetendő költségekhez képest jóval több kiadás terheli őket.

2. táblázat: Az állati eredetű hulladékok ártalmatlanítási költségei a nagy állatsűrűséggel rendelkező területeken (2007)

Megnevezés	Bretagne	Loir völgye	Hollandia	Dánia	Coesfeld*	Katalónia
Sertéstelep, 200 koca	3 408	4 102	1 860	2 747	3 276	4 737
Tejelő tehén 50 tehén	260	302	195	210	190	630
Húsmarha 100 anyatehén	493	572	331	356	354	1 068
Vegyes gazdaság (sertés+marha)	4 161	4 976	2 386	3 313	3 820	6 435
Vágócsirke (56 000 csirke/év)	1 345	1 604	907	n.a.	1 267	3 087

Me.: euró/év

Forrás: *Sifco* (2008)

*Rajna és Észak-Vesztfália

3. táblázat: Ártalmatlanítási költségek Magyarországon (2009)

Megnevezés	Észak-Magyarország**	Dél-Dunántúl*
Tejelő tehén, 875 tehén, (50 tehén)	8 019 (458 €)	
Tejelő tehén, 900 tehén, (50 tehén)		5 367 (298 €)
Húsmarha, 400 anyatehén, (100 anyatehén)	5 585 (698 €)	
Húsmarha, 1000 anyatehén, (100 anyatehén)		9 600 (960 €)
Tojástermelés 360 ezer tojó/év	32 751 (5 000 €)	
Vágósertés, 1 200 koca, (200 koca)	32 161 (5 360 €)	
Vágópulyka, 100 000 pulyka/2,5 turnus	8 896 (4 982 €)	8 896 (4 982 €)

Me.: euró/év

Forrás: magyarországi nagygazdaságok költség és jövedelem-kimutatása alapján, az AKI Agrárpolitikai Kutatások Osztályán készült saját számítások.

Megjegyzés: *szolgáltató: ATEV Zrt., **szolgáltató: SzATEV Zrt.

A legálisan működő állattartó telepek által fizetett ártalmatlanítási költségek mértékét az **illegálisan működő üzemek** is befolyásolják, mivel ezek ártalmatlanítási díjat sem fizetnek. (Hasonló ördögi kör ez, mint a tömegközlekedési tarifáknál: sok a bliccelő, ezért kénytelenek emelni a díjakat, a díjak növekedése miatt pedig egyre több a bliccelő.) Ha több állattartót be lehetne vonni a hullaártalmatlanítás költségeibe, úgy a befizetők számának növekedésével csökkenthetőek lennének a szolgáltatási díjtételek is.

A rendszerváltozás óta folyamatosan apad a magyarországi állatállomány, ezzel párhuzamosan az állatsűrűség is visszaesett. Az alacsony állatsűrűség Magyarországon viszonylag **nagy földrajzi távolságokkal** párosul, vagyis a szolgáltatóknak egyre nagyobb távolságból, egyre kevesebb elhullott állatot kell összegyűjteniük. A romló kapacitás-kihasználtság miatt az ATEV már több üzemét bezárta. Az EU régi tagállamaihoz hasonlóan Magyarországon is döntő részt a begyűjtési költségek teszik ki a teljes ártalmatlanítási díj több mint felét.

Nem mellékes persze az sem, hogy egy adott országban milyen arányban kerülnek felhasználásra és értékesítésre az állati eredetű melléktermékek, milyen szinten kapcsolódik egymáshoz az állattenyésztés, a húsfeldolgozás, valamint a melléktermékek feldolgozása. Magyarországon **nincs a holland példához hasonló együttműködés** az állattenyésztés, a húsipar és az állati eredetű melléktermék-ártalmatlanítás között. Többek között ez az oka annak, hogy viszonylag magas díjtételeket kell fizetniük az állattartóknak.

A másik ok a már említett feketegazdaság. Jelenleg a legálisan üzemelő állattartók versenyhátrányban vannak az állati eredetű hulladékot illegális módon ártalmatlanítókkal szemben. A magyarországi viszonyokat figyelembe véve, talán **a német modellt** lehetne alkalmazni, ahol az állattartók állatállományuk növekedésével fordítottan arányos átalányt fizetnek a tartományi járványkasszába. Ehhez társul a tartományi hozzájárulás, és egy alacsony mértékű díjtétel.

Irodalomjegyzék

- Bansback, B.* (2006): Independent review of the National Fallen Stock Scheme and Company, <http://www.defra.gov.uk/foodfarm/byproducts/documents/nfsco-review.pdf>
- Bouda, V.A.* (2009): Disposal of fallen livestock under The Animal By-Products (Scotland) Regulations 2003 (SSI 2003/411). <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2009/01/08100107/16>
- Cour des comptes* (2008): Observation définitives sur le fonctionnement du service public de l'équarrissage. Paris: *Cour des comptes*. <http://www.senat.fr/rap/r06-472/r06-4721.pdf>

- EFSA* (2007): Opinion of the Scientific Panel on Biological Hazards on a request from the European Parliament on Certain Aspects related to the Feeding of Animal Proteins to Farm Animals, The *EFSA Journal* (2007) Journal number 576, 1-41.
- Földi Zs.* (2004): Az állati hulladékok kezelésének és ártalmatlanításának szabályai, Környezetvédelmi Információs Klub konferencia. Budapest: Kézirat
- Ózsvári L.* (2007): 'Drága a tehén, ha sánta!', *Magyar Mezőgazdaság*, 62. 29. 38-39.
- Sandach* (2010a): Nuevo marco normativo sobre subproductos animales. Pamplona. 2010. május 4.
<http://www.sandach.com.es/Publico/DocumentacionInteres.aspx>
- Sandach* (2010b): Seguro de retirada de Cadáveres evolución, futuro y propuestas de mejora. Madrid: SANDACH. 2010. április 29. <http://www.sandach.com.es/Publico/DocumentacionInteres.aspx>
- Sifco* [2008]: Etude comparative sur l'organistaion, les modalités de financement et le cout de l'équarrissage des animaux trouvés morts dans les exploitations. Syndicat des Industries Françaises des Coproduits animaux. Paris. <http://www.sifco.fr/rapport-d-activites/rapport/20/rapportpdf>